

BELLETEN

Cilt: XXXVIII

EKİM 1974

Sayı: 152

NERİK ŞEHRİNİN YERİ HAKKINDA

A. M. DİNÇOL

İstanbul Üniversitesi

J. YAKAR

Tel-Aviv Üniversitesi

1972 yılının Ağustos ve Eylül aylarında, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eski Önasya Dilleri ve Kültürleri Bölümü Başkanı Profesör Dr. U. Bahadır Alkım'ın idaresinde Türk Tarih Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı ve İstanbul Üniversitesi adına, Orta Karadeniz ve özellikle Bafra-Alaçam arasında yapılan arkeolojik yüzey araştırması sırasında, bu bölgenin batı ve güneyinde kalan kesimlerde de bir ön-araştırmaya gidilmesi kararlaştırıldı. Bunun amacı, ilerde yapılacak etraflı bir çalışmaya temel teşkil etmek üzere, bölgenin topografik yapısı ile eski çağlardaki iskânı hakkında genel bir bilgi edinmekti. Araştırma iki evrede gerçekleştirildi: 1) Samsun – Havza – Vezirköprü – Durağan arası ilk, 2) Durağan – Kargı – Osmancık – Gümüşhacıköy – Merzifon arası ise ikinci araştırma evresi kapsamına alındı. Yazımızın konusunu, bu ikinci evrenin sonuçları teşkil etmektedir. Gerek Samsun-Bafra ve Bafra-Alaçam arasında iki sezondan beri sürdürülmekte olan esas araştırma, gerek adı geçen ön-araştırmanın ilk kısmına ait buluntu ve sonuçlar Profesör Alkım tarafından ayrıca yayınlanacaktır. Ancak, şu kadarını belirtmemiz gerekmektedir ki, şimdiye kadar varlığı bilinen höyük, düz yerleşme ya da diğer kültürel faaliyet *locus*'larının sayısı, bu araştırmayla üç misli artmıştır. Toplanan yüzey malzemesinin henüz devam etmekte olan analizinin, pre-Hitit ve Hitit devirlerindeki Anadolu'da, sahil kültürüyle merkezî kültür arasındaki ilişkilerin aydınlatılmasına geniş ölçüde katkıda bulunacağını ümit etmekteyiz.

Araştırdığımız bölge (Harita 1), günümüze kadar çeşitli yazarlarca ya görülmemiş ya da türlü nedenlerle daha geniş çapta tutulan gezi programları içinde, anlaşıldığına göre, ikinci planda kalmış ve etraflı bir şekilde incelenememiştir (von der Osten 1936, Kökten 1952, Burney 1956). Arkeolojik belge yönünden bu kadar zayıf bir coğrafi mekân durumunda olmasına karşılık, filolojik araştırmalarda, aşağıda tekrar değineceğimiz gibi, buranın tarihi çağlarda önemli yerleşme merkezlerine sahip olduğu ileri sürülmektedir. Genel olarak, Karadeniz sahilinde ve bunun hinterlandının kapsadığı alanda, Hitit yazılı belgelerinden tanıdığımız üç ayrı politik veya idari bölge biriminin, *Kaşka*, *Pala* ve *Azzi-Hayaşa* ülkelerinin yer aldığı konusunda bütün araştırmacılar artık birleşmektedir. Ancak, bunların kesin yerleri hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Bunlardan, *Kaşka* ülkesini kuzeyde Samsun'dan, güney-doğuda Malatya'ya kadar genişleten (Cornelius 1958: 1, 1958a: 246, 1959: 106), *Azzi-Hayaşa*'yı Kızılırmak ve Yeşilirmak mecraları arasına lokalize eden (Cornelius 1958: 2 vd., 1958a: 237 vd.) ve *Pala* memleketini Bayburt civarında arayan (Cornelius 1958a: 244) fikirler bir yana bırakılacak olursa, *Kaşka* ülkesinin, Merzifon-Amasya hattının kuzeyinde, Sinop-Ordu arasında bulunduğu, müsbet delillere dayanan herhangi bir itiraz veya şüphe yoktur (Goetze 1930: 24 vd., 1957: 92 ve dipnot 23, 1957a: harita; Garstang-Gurney 1959: harita 1). *Pala* ülkesi ise, bazı araştırmacılarca Anadolu yaylasının kuzeyine, antik *Paflagonya* tarafına (Goetze 1957a: 48, 1960: 45), başkalarına göre ise, Kızılırmak'ın yukarı kesimine, Hatti ülkesinin doğusuna yerleştirilmek istenmektedir (Garstang-Gurney 1959: 30 vd.). *Azzi-Hayaşa*'nın yeri hakkında ileri sürülen teorilerde bir uyuşma görülmekte ve bu ülke, yaklaşık olarak, Karasu ile Karadeniz sahili arasında kalan bölgede aranmaktadır (Goetze 1930: 24 vd., 1940: 25 vd., 40 vd.). Bu coğrafi konuma göre, yazımızın konusunu meydana getiren bölgenin *Hatti* ve *Kaşka* ülkeleri arasında yer aldığı anlaşılmaktadır (Harita 2). Şu halde burası, Hitit tarihi boyunca sürdüğü bilinen *Kaşka-Hitit* mücadelesine sahne olmuş olmalıdır. Gerçekten de, çeşitli Hitit krallarının devrinde yazılmış belgelerden elimize geçebilenlerde bulunan birçok şehir ismi, yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, bu bölgede aranmakta ve bunların en önemlisini de *Nerik* şehri teşkil etmektedir. Bundan dolayı, bizim de araştırmamızın oriyantasyonundaki ağırlık merkezini, bu şehrin lokalizasyonu hakkında ileri sürülen teorilerin arkeolojik

verilerle doğrulanıp, doğrulanamayacağıının tesbiti meydana getirmiştir.

Bilindiği gibi, *Nerik* Şehri, Hitit'lerin büyük kült merkezlerinden biridir ve *Kaška*-Hitit savaşlarında kaybedilmesi veya kazanılmasının her iki taraf için de önemli olduğu metinlerden anlaşılmaktadır (Hitit tarihinde *Nerik* ile ilgili olaylar ve belgeler için bk.: Haas 1970: 5-14). Bu sebepten, *Nerik*'in lokalizasyonu, gerek Hitit, gerek *Kaška* politik tarihinin ve bunların hâkimiyet sahalarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacak niteliktedir. Goetze (1957: 92-96), *Nerik* şehrinin *Hattuša*'nın kuzey-batısında, *Hakmiš* (= Amasya)'in kuzeyinde aranması gerektiğini ileri sürmektedir. Garstang ve Gurney (1959: harita 2) bunu *Hattuša*'nın kuşuçuğu, yaklaşık olarak 100-110 km. güneydoğusunda, Kanak Su'nun kuzeye uzanan kolu üzerinde lokalize etmek fikrindedirler. Ancak, bu fikirlerin hatalı olduğu, gene Goetze (1960: 46) tarafından ispatlanmıştır. Güterbock (1961: 92-97) ise, daha önce bu yazarlarca değerlendirilmeyen bir Hitit belgesine (KUB XXXVI 89) dayanarak, *Nerik*'in yerini daha kesin bir şekilde tesbite çalışmıştır. Bu metnin arka yüzünün 12-14. satırları arasında şöyle bir ifade bulunmaktadır:

- 12 ^{1D} Maraššantaš-wa annallaza : ipattarmayan aršaš
 13 ^DU-aš-ma-war-an wahnut nu-war-an ^DUTU-i ^DLIM-an
 aršanut ^{URU}Nerik-war-an
 14 maninkuwan aršanut

Bu pasajın tercümesi şu şekilde yapılabilir:

- 12 *Maraššanta* Nehri eskiden başka bir yönde (: *ipattarmayan*) akardı.
 13 Fakat Fırtına Tanrısı onu çevirdi ve onu Tanrıların Güneş Tanrısı'na (^DUTU-i DINGIR^{LIM}-an) doğru akıttı. Onu *Nerik* şehrine
 14 yakın akıttı.

Bu parçadan çıkan kesin ve önemli bir sonuç, *Nerik* şehrinin *Maraššanta*, yani Kızılırmak kenarında veya yakınında bulunduğudur. Şehrin dinî önemini mübalağalı bir şekilde belirtmek için, bu coğrafi konumun semavî bir istekle açıklanmaya çalışıldığı belli olmaktadır. Güterbock ise, bu ifadeyi etiyolojik bir mythos olarak kabul etmekte ve bunun, Kızılırmak'ın gerçek bir yön değiştirmesine işaret ettiğine inanmaktadır. Ona göre, bu yüzden *Nerik*, Kızılırmak'ın yaptığı

keskin bir dirsek yakınında bulunmalıdır. Bu dirseğin hangi yönde olduğu da metinde anlatılmıştır: Fırtına Tanrısı nehri Güneş Tanrısı'na doğru çevirmiştir ki, bu genellikle doğu (Güterbock aksi ihtimali de hesaba katmaktadır) anlamına gelir. (Bu cümle için krş. Haas 1970: 170). Nehrin bu dönüşten evvel hangi yönde aktığı ise : *ipattarmayan gloss*'unda saklıdır. Buna benzer bir kelime (-pp- ile yazılan) KUB XXXV 45 ii 22 ve 48 ii 15 (=Otten 1953: 46 ve 49; Laroche 1959: 146, 147)'deki *kuiš-an šahhaniššatta kuiš-an ippatarišatta* cümlesinde geçmektedir. Laroche, Luv dili lügâtinde (1959: 52) kelimesinin anlamını vermemekle beraber, aynı kitabın arkasına eklediği metin tercümelerinde (1959: 146), herhalde *šahha-* “kirletmek” (Laroche 1959: 83) verb'i ile birlikte bulunduğu için, bu pasajı “celui qui l'a sali, celui qui l'a souillé” (onu kim kirletirse, onu kim pisletirse) şeklinde çevirmektedir. Laroche, gene aynı yerde (1959: 52) *ipatarma* adverb'inin anlamı hakkında birşey söylememekte; fakat daha önce yayınlamış olduğu başka bir yazısında (1956: 423) bunun, ^DUTU-*i* DINGIR^{LIM} gibi, ana yönlerden birini belirttiğine işaret etmektedir. Bundan anlaşılacağı üzere, Laroche bu iki kelime arasındaki anlam farkını kabul etmektedir. Buna mukabil Güterbock, yazılışlarındaki ufak farka rağmen, bu kelimelerin eş menşeli olduğunu düşünmekte ve anlamlarını bağdaştırmaya çalışmaktadır (1961: 93 dipnot 42). Eğer *ipattarmayan*, ^DUTU-*i* D^{LIM}'in karşıtı olarak “batı” anlamına gelirse ve *kuiš-an ippatarišatta phras*'ı “onu kim kirletirse” şeklinde çevrilebiliyorsa, *ipatar-* kökünün orjinal manâsının “aşağı” olduğu düşünülebilecektir. Bu durumda, güneşin batışı veya yön olarak “günbatısı” ile “kirletmek” fiilindeki aşağılatıcı anlam bağdaşmış olacaktır. Ancak, Güterbock da, bu teklifine rağmen, kelimeyi *astray* “yolundan sapmış, başıboş” şeklinde çevirmektedir (Haas 1970: 153'te, herhangi bir yoruma bulunmaksızın bu kelimeyi “değişik, başka” olarak tercüme etmektedir). Bu *gloss*'un tam anlamının bilinmesi, *Nerik* şehrinin yerinin tâyininde büyük önem taşımaya rağmen, Güterbock bunun, *Nerik*'in Kızılırmak üzerindeki bir dirsek kenarında bulunduğu gerçeğini değiştirmeyeceğini söylemekte ve adı geçen nehirde en dikkati çeken dönüşün Kargı yakınında bulunduğuna işaret etmektedir. Yazar aynı makalede (Güterbock 1961), daha sonra, KUB V 1 ve KUB XXII 25'teki metinleri ele alarak, *Nerik* şehri etrafındaki yerleşme yerlerini, dağ ve nehirleri gözden geçirmekte ve *Nerik*'in, etekleri üzerinde bulunduğu anlaşılan *Haħarwa* Dağını,

Kargı yakınındaki Adadağı ile identifiye etmektedir. Güterbock'un, aslında çok mantıklı bir temele dayanan bu teklifleri, diğer araştırmacılar tarafından da kabul edilmiş (von Schuler 1965: 19 dipnot 6; Haas 1970: 5), bunlar kesin dayanak noktaları addedilerek, *Nerik*'e komşu diğer yerleşmelerin de yaklaşık lokalizasyonları yapılmışa çalışılmıştır (ten Cate 1967: 44-61 ve harita II).

Araştırdığımız bölge, yukarda da belirttiğimiz gibi, adı geçen etüdlere göre, birçok önemli yerleşmeyi barındıran bir mekân olarak ortaya çıkmaktadır.

Gezimizin çıkış noktası olan Durağan'dan ayrıldıktan sonra, yol önceleri Gökırmak kıyısını takib eder. Güneye inildikçe, arazinin daraldığı ve yolun engebeler arasında sıkışmağa başladığı görülür. Edilli-Alpaşalı-İnayetli-Korucuk-Arın-Zeyve-Akbelen üzerinden geçildikten sonra, Kızılırmak'ın batı kıyısına varan yol, Kargı'ya kadar nehir kıyısından ayrılmaz. Vâdinin yamaçları, dimdik nehre inmektedir. Nehir yatağının her iki yanında, su seviyesinden en fazla 150 cm. yüksekliğinde, alüvyal oluşum gösteren ovalar bulunmakla beraber, bunlar da yer yer kaybolmakta ve nehir, geçit vermez bir şekilde, sert kayalıklar arasından akmaktadır. Bugünkü karayolu, Ilgaz Dağları'nın batı yamaçları kesilerek yapılmış, sun'î bir yol durumundadır. Yol boyunca, bir yerleşmeye delâlet edebilecek hiçbir kalıntıya raslamak mümkün olamamıştır. Sadece Durağan'ın hemen güneyinde, Edilli Mahallesi'nin yaklaşık olarak 400 m. güney-doğusunda ve Edilli ile Alpaşalı arasında olmak üzere iki tumulus tesbit edilebilmiştir. Kargı ve civarı ise, kuzey ve güneyden araştırılmış, dolayısıyla Adadağı'nın yamaçları görülmüş, ayrıca Köprübaşı - Kâmilavlağı üzerinden Karaağaç Dağı'nın eteklerine kadar gidilerek, bölge mümkün olduğu kadar etraflı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Taranan Köprübaşı-Kargı-Osmancık üçgeni içinde yalnız bir tek höyük bulunabilmiştir. Cintepe (=Cintepe III - diğer ikisi için bk. Profesör Alkım'ın ilerdeki yayını) adıyla bilinen bu höyük, Kargı'nın 10 km. batısında, Kargı-Osmancık karayolunun üzerindeki Yeşilköy'ün (eski adı Runkuş) takriben 1.5 km. güneyinde, Devrez Çayı ile Kızılırmak'ın birleştiği noktanın 400 m. kadar kuzeyinde bulunmaktadır. Adadağ, höyüğün güneyine; Köseadağ ise, kuzey-batısına düşmektedir. Eski Hacıhamza yolu kenarında bulunan höyüğün üzerinden hem Kargı, hem de Kızılırmak'ın keskin dirseği görülebilmektedir. Ilgaz Dağları,

tepenin yaklaşık olarak 1.5 km. kuzeyinde kalmaktadır (Harita 1). Kuzey ve batısında yer yer tabii kaya formasyonları görülen höyük, ca. 5 m. yüksekliğinde ve elips biçimindedir. Üzerinde herhangi bir mimari kalıntı mevcut değildir. Yüzeyde keramik parçaları çok olmayıp, tarafımızdan toplanan malzemenin çoğu, eteklerde ve tepede defineciler tarafından kazılmış çukurlarda ele geçirilmiştir (Şekil 1, 2, 3).

Toplanan keramik, Eski Bronz I ve II-III devrelerine tarihlenebilecek niteliklere sahiptir. Cintepe EB I malzemesini iki kısma ayırmak mümkündür: 1 – Siyah renkli ve kötü perdahlı çanak-çömlek, 2 – Kahverengi ve perdahsız parçalar. İlk gruba giren malzeme, iyi pişmemiş olup, cidarlarının orta kısımları kırmızı ya da kızıl kahverengidir. Hamurları saman ve iri taş katkılıdır. Bunları iki alt gruba bölmek gerekmektedir: a – *Pithoi* veya kaba mutfak kabı parçaları; b – İnce cidarlı çanak-çömleğe ait örnekler. İnce cidarlıların ağız kenarlarında ve/veya omuzlarında, kötü fırınlanmadan dolayı meydana gelmiş, bej veya kahverengi lekeler bulunmaktadır. Bu tip çanak-çömlek, aslında Eski Bronz Çağı'nın ilk evresine tarihlenen, fakat eski terimle Alişar kalkolitik keramiği denilen türe çok benzemektedir. Buna, Samsun civarında sık ve bol olarak rastlanmaktadır. Kahverengi ve perdahsız keramik ise, birinci gruba nazaran daha kötü bir işçilik göstermekte olup, saman katkılıdır ve yüzeylerinde, gene kötü pişirilmeden ötürü, yer yer renk değişiklikleri görülmektedir. Eski Bronz Çağı'nın II ve III. evrelerine tarihlediğimiz parçalara gelince; bunlar, önceki grup gibi elde yapılmış olup, yüzey işlenmesi yönünden daha gelişmiş ve oldukça iyi bir şekilde perhahlanmışlardır. Bu parçaların hamurunda katkı malzemesi olarak ince kum kullanılmıştır; hamurlarının kendi de yüzeyleri gibi kırmızı renktedir (Şekil 4).

Araştırdığımız sahanın devamı olan Osmancık-Gümüşhacıköy arasında herhangi bir yerleşme yeri tesbit edemedik. Ancak, bu kesimde karayolundan içlere fazla girmediğimizi de belirtmek isteriz. Sadece, Gümüş nahiyesi ile güneyde Hamamözü'nü birleştiren yol üzerinde, Kışla Mevkii olarak bilinen yerde, yoldan 300 m. kadar güneyde, muhtemelen tabii bir kaya üstüne kurulmuş, yaklaşık olarak 25 m. yükseklikteki basit bir köy yerleşmesine rastladık. Buradaki keramik, en erken Frig devresine tarihlenebilecek özellikler göstermektedir. Yeri itibarıyla bu höyüğün İç Anadolu'yu Karadeniz

kıyısına bağlayan ikinci derecedeki tabii yollardan biri üzerinde bulunduğuna işaret etmek gerekir (Harita 1). Hacıköy'e yaklaşırken, yol tekrar nehir vâdisine girmekte ve buraya ca. 19 km. kala sarp bir geçit içinde ilerlemektedir. Bu durum 3 km. kadar sürmektedir. Gümüşhacıköy ile araştırma sınırimızı teşkil eden Merzifon arasında da arkeolojik bir kalıntıya tesadüf edilememiştir.

Görüldüğü üzere, *Nerik* ve onunla ilgili diğer şehirlerin lokalize edilmek istendiği bu bölge, topografik durumu ve arkeolojik verileriyle bu teorileri desteklememektedir. Cintepe III dışında, Kargı-Durağan-Osmancık arasındaki üçgen içinde hiç bir eski kültürel aktivite *locus*'u bulunamamıştır. *Haħarwa* Dağı ile eşitlenmek istenen Adadağ üzerinde ve eteklerinde ise, ne *Nerik*'in ne de başka şehirlerin kalıntularına rastlamak mümkün değildir. Şu halde, filolojik kaynaklara dayanılarak *Nerik* şehrinin yeri hakkında ileri sürülen teorilerin, araştırmamız sonucu elde edilen arkeolojik *data*'nın ışığı altında yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bunun için de, *Nerik*'in lokalizasyonu yönünden elimizdeki en iyi ve güvenilebilir bilgi kaynağı olan KUB XXXVI 89 ay 12-14'te bulunan metnin, adı geçen şehrin Kargı'da bulunmadığı açısından yeniden yorumlanması, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir yorum, aşağıdaki ihtimaller üzerinde durulması gerektiğini ortaya koymaktadır:

1 — Bu metnin, *Maraşanta* Nehri'nin muhakkak yön değiştirdiği şeklinde anlaşılması bir mecburiyet değildir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, metnin yazarı, *Nerik* şehrinin bu nehre olan yakınlığını, şehrin dinî önemini abartmak maksadı ile, bir *mythos*'tan yararlanarak açıklamak istemiş olabilir.

2 — Nehrin yaptığı ufak bir kıvrım veya önemsiz bir yatak değiştirme de mübalağalı bir biçimde anlatılabilir.

3 — Nehrin keskin bir dirsek yaptığı kabul edilse bile, *Nerik*'in mutlaka bu dirsek kenarında bulunduğuna dair metinde herhangi bir delil mevcut değildir; şehir bu dirsek ile nehrin denize döküldüğü ağız kısmı arasında bir yerde olabilir.

4 — *:ipattarmayan gloss*'unu ihtiva eden cümle, Kızılırmak'ın 'eski-den' batıya değil de, herhangi başka bir yönde aktığını ifade etmek için kullanılmış ise, o halde, nehrin Durağan yakınında kuzeybatıdan doğuya yaptığı sert dönemeç de hesaba katılmalıdır.

Bu ihtimallerin yanısıra, diğer yazılı belgeleri de yeniden gözden geçirmek lâzım gelmektedir. KUB V 1'den öğrendiğimize göre, *Nerik* civarında ve *Haḫarwa* Dağı eteklerinde *Hanḫana*, *Tanzilia*, *Ziḫhana*, *Astigurka*, *Talmaliya*, *Iupapaena* (Güterbock 1961: 94) gibi, birçok yerleşme yeri bulunmaktadır. Bu, *Nerik*'in sık iskân edilmiş bir bölgede bulunduğunu açıkça göstermektedir. Hitit kaynakları sık sık, bir kısmı her halde kendileriyle mücadele halinde olan, bir kısmı ise "barış" durumunda bulunan "*Haḫarwa* Dağı ahalisi"nden bahsetmektedir. Böyle birbirine zıt politik görüşlere sahip gruplara ayrılabilir kadar geniş bir nüfus kitlesinin oldukça küçük bir dağın tepelerinde barınamayacağını Güterbock da kabul etmekte ve bu sebeple, *Haḫarwa* Dağı'nın tek bir dağın adı olmayıp, bir dağ silsilesini işaret ettiğini öne sürmektedir (1961: 94). Şu hale nazaran, Adadağ'ın silsile olmaması ve üzerinde iskân kalıntısı bulunmaması sebebiyle, *Haḫarwa* ile burayı eşitlemek, uygun görünmemektedir. Yukarıda isimlerini saydığımız bütün iskân yerlerinin düz yerleşmeler olduğu kabul edilse dahi, bunların hepsinin, arkalarında hiç bir iz bırakmadan ortadan silinmiş olduklarına inanmak, mantık dışı bir görüş olur. Bu bakımdan, *Nerik* şehrini bu bölgede arayan teoriler ile arazi şartları ve arkeolojik bulgular, birbirlerini naksetmektedir. Aynı coğrafi sınırlar içerisindeki diğer yerleşmelerin lokalizasyonuna gelince; ten Cate (1967: 57 harita II), yazılı belgelerden çıkardığı sonuçlara dayanarak, Devres Çay (klasik *Blaëne*) ile *Pala*'yı, Gökırmak (*Amnias*) ile *Dahara* nehrini (ayrıca bk. Güterbock 1961: 95), Ilgaz Dağı (*Olgassys*) ile *Kaşu* Dağı'nı eşitlemekte, *Elluriya* Dağı'nı Gökırmak güneyindeki Elekdağı yakınında, *Ziḫhana*, *Şapidduwa*, *Aḫulišša* ve *Tummana* şehir ve kasabalarını adı geçen iki ırmak arasında aramakta, ayrıca *Timmuḫala*'yı Vezirköprü, *Durmitta*'yı Havza civarına ve *Tapapanuwa*'yı da Boyabat-Durağan arasına yerleştirmek istemektedir (Harita 3). Bütün bu lokalizasyon denemeleri, adı geçen yerlerin birbiriyle olan ilişkisine dayanılarak ve *Nerik* şehrinin kesinmiş gibi kabul edilen yeri kilit noktası olarak kullanılarak yapılmaktadır. Ne var ki, coğrafi durumun uygunsuzluğu kadar, tarihî olaylar da bu teorileri doğrular mahiyette değildir. Adlarını saydığımız bütün bu yerleşmeler, ki hepsi de *Nerik*'in etrafını sarar bir görünüm vermektedir (Harita 3), sadece *Nerik* hariç, *Muršiliš*'in kuzey-batı seferinde Hitit orduları tarafından fethedilmiştir. Civardaki bütün şehirler Hitit hâkimiyetini kabule mecbur bırakılmışken, bu seferin esas amacı olan *Nerik* şehrinin, nasıl

olup da hiç zarar görmeden kaldığı, kolay anlaşılır bir husus değildir (von Schuler 1965: 57'de bu noktaya dolaylı olarak temas etmektedir). *Mursiliş II.*, annallerinde (KUB XIX 37 iii 1 ff) *Nerik* civarında yaptığı askerî harekâtı anlatmakta; fakat, *Nerik* şehrinin kendisinden bahsetmemektedir. *Tudhaliyaş IV.* (KUB XXXI 14, ayrıca bkz. Haas 1970: 8 dipnot 5) ve *Hattusiliş III.* (KUB XXI 8 ii 1, ayrıca bkz. Haas 1970: 9, 10 dipnotlar 1 ve 2)'ün belgelerinden öğrendiğimize göre, *Mursiliş* ve *Muwattaliş*, seferleri sırasında *Nerik* etrafındaki tarlaları tahrib etmişler; fakat, şehir halkına hiç zarar vermemişlerdir. Bu ifadelerin doğruluk derecesi şüphelidir: komşu bölgeleri ele geçirdikten sonra –hem de kısa fasilalarla birkaç kere–, bu kadar önemli bir kült merkezini düşmana terketmek düşünülemez. Muhtemelen, *Hattusiliş III.* ve *Tudhaliyaş IV.* ancak *Nerik* önlere kadar gelebilen, fakat başarılı olamayan atalarını onore etmek istemişlerdir. Bazı yazılara, meselâ Haas'a göre (1970: 11 dipnot 1), şehir halkı dağlara kaçtığından, adı geçen krallar kendilerine zarar verememişlerdir. Ancak, askerî açıdan düşünülürse, kabul edilmek gerekir ki, ahali tarafından terkedilmiş bir şehri hâkimiyet altına alabilmek, meskûn bir yeri ele geçirmekten çok daha kolaydır.

Şimdiye kadar, *Nerik*'in lokalizasyonu hakkında ileri sürülmüş olan tekliflerin isabetsizliğini göstermeğe çalıştık. Şimdi, daha uygun lokalizasyon ihtimalleri üzerinde durmak istiyoruz. Bu şehrin bulunduğu mevkiin, buraya kadarki tartışmamızın neticesine göre, aşağıdaki şartları haiz olması gerekmektedir:

1 — *Nerik* şehri (ve bölgesi), *Mursiliş II.*'in seferleri sırasında Hitit kuvvetlerinin erişemediği bir kesimde olmalıdır;

2 — Şehir, *Maraşsanta* Nehri yakınında kurulmuş bulunmalıdır;

3 — *Nerik*, dağlık veya hiç olmazsa engebeli bir arazi üzerinde yer almış olmalıdır;

4 — Bu arazi, sık iskân edilmiş olmalıdır. Bu şartlar, bizi, *Nerik*'in Boyabat-Durağan-Vezirköprü hattının kuzeyinde, Kızılırmak ile İsfendiyar Sıradağları'nın batıya uzanan uçları arasında aranması gereğine inandırmaktadır. Bu bölge, derin vadilerle kesilmiş olup, keskin engebelere sahiptir. Esas araştırma sırasında burada tesbit ettiğimiz höyükler, bölgedeki iskânın ne derece sık olduğuna işaret etmektedir. Gerçekten de, Kızılırmak'ın her iki kıyısındaki tepeler üzerinde, Bafra ile Vezirköprü'nün kuzeyi arasındaki mıntıkada,

bazıları tahkimatlı büyük şehir karakteri gösteren, yirmi kadar yerleşme merkezi bulunmaktadır. Bunların hemen hepsi, II. binyılın ilk ve ikinci yarılarna has keramik biçimleri vermektedir. Bu merkezlerden hangisinin *Nerik* şehri olduğunu tayin edebilmek oldukça güç bir meseledir. Bu problemin halli için, şehrin yeri hakkında daha çok bilgiye ihtiyacımız vardır. Boğazköy arşivlerinden ileride çıkabilecek diğer yazılı belgeler, bu soruna ışık tutabilecektir. Ancak, *Nerik*'in bu teklif ettiğimiz bölgede bulunduğu kabul edilirse, şehrin, *Dağara* ve *Tapaşanuwa* kısa fasıllarla iki defa Hitit orduları eline geçtiği halde, *Murşiliş II.*'nin seferleri sırasında neden fetholunamadığı kolayca anlaşılabilir. Şehrin, eski teorilere göre daha kuzeyindeki bu muhtemel lokasyonu, bu dinî yönden çok önemli olan merkezin *Kaska*'ların hâkimiyetine geçiş sebebini izah edebilmektedir. Bu bölge, Orta Anadolu'ya tabii iki yolla bağlıdır: Bu yollardan birincisi, modern karayolunun istikametini takib ederek, Çorum-Merzifon-Havza-Kavak-Samsun üzerinden geçmekte, ikincisi ise Çorum-Merzifon-Havza-Vezirköprü-Oymaağaç (bu, üzerinde sur kalıntıları ve bir potern bulunan höyüktür) – Alaçam yönünde uzanmaktadır. Kuzey bölgelerinin kapısı durumunda olan Vezirköprü ele geçirilmeden, Merkezî Anadolu'dan Orta Karadeniz Bölgesi'ne askerî seferler düzenlemek imkânsız görünmektedir. Bundan dolayıdır ki, aslında Hitit ülkesinin kuzey uzantısı olan bu bölge, Hitit İmparatorluğu'nun askerî gücünün azaldığı bir devrede *Kaska* hâkimiyeti altına girmiştir.